

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«Професійний розвиток особистості у педагогічній системі
А.С. Макаренка»**

Виконала: здобувач вищої освіти
освітнього ступеня «магістр»
РОб1-М18з
спеціальності 013 Початкова освіта
Гонтюк Альона Валентинівна

Керівник: **Лебідь І.Ю.**,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент: **Гудима Н.В.**,
кандидат філологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ 1920 – 1930 РР	7
1.1 Психолого-педагогічні основи професійного розвитку особистості.....	7
1.2 Передумови професійного розвитку особистості у 1920-1930рр.....	20
Висновок до розділу I	29
РОЗДІЛ 2 ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ А.С. МАКАРЕНКА	32
2.1 Аксиологічні засади професійного розвитку особистості у педагогічній системі А.С. Макаренка	32
2.2 Психопедагогічні засади професійного саморозвитку педагогів	42
Висновок до розділу II	54
РОЗДІЛ 3 ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ А.С. МАКАРЕНКА ЩОДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ	55
3.1 Досвід реалізації педагогічних ідей А.С. Макаренка щодо професійного розвитку особистості в сучасних професійних закладах освіти.....	55
3.2 Перспективи творчого використання ідей професійного розвитку особистості А.С. Макаренка у професійно-педагогічній освіті.....	63
Висновок до розділу III	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	87
Додаток А (Праксеологія педагогічної ситеми А.С. Макаренка).....	87
Додаток Б (Принцип радості).....	92
Додаток В (Система перспективних ліній).....	94
Додаток Г (Суспільна думка колективу).....	94
Додаток (Методика безпосереднього впливу педагога).....	96

ВСТУП

Динаміка соціально-економічних і політичних змін у сучасному постіндустріальному суспільстві, зростання соціальної ролі конкурентоспроможного фахівця, інтелектуалізація праці, інформатизація та технологізація виробництва зумовлюють нові вимоги до професійної підготовки фахівця. Водночас актуалізується проблема розвитку людських ресурсів, що детермінована сучасними реаліями ринку праці, необхідністю володіння високим рівнем професіоналізму особистістю, опанування традиційних професійних норм і стандартів, формування здатності до інноваційного мислення, професійного саморозвитку, самореалізації особистості у професії.

Концептуальні положення щодо професійного розвитку особистості викладені у Конституції України (1996), Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про професійний розвиток працівників» (2012), «Про професійнотехнічну освіту» (1998) зі змінами, а також у Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХ століття») (2000), Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти України (2004) та міжнародних документах. У них визначено стратегічні напрями модернізації освіти на засадах творчого, духовного, професійного розвитку й саморозвитку особистості з урахуванням соціальнокультурних традицій і здобутків знакових для розвитку освіти персоналій.

Розв'язання сучасних проблем професійного розвитку і саморозвитку особистості не можливе без вивчення і узагальнення історично набутого вітчизняного педагогічного досвіду з проблем професійної підготовки молоді.

Це зумовило необхідність звернутися до педагогічної системи Антона Семеновича Макаренка (1888 – 1939 рр.) – видатного українського педагога ХХ століття, творчий доробок якого у теорії й практиці професійного розвитку особистості визнаний світовою науковою спільнотою й має позачасовий виховний потенціал.

Аналіз історико-педагогічних, теоретичних та практичних аспектів проблеми професійного розвитку особистості відображений у працях вітчизняних, зарубіжних науковців (Г. Васянович, О. Дубасенюк, Т. Завгородня, В. Загвязинский, Е. Зеєр,

І. Зязюн, Є. Клімов, В. Краєвський, Н. Кузьміна, О. Лавріненко, М. Лещенко, В. Лозова, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Міхно, Н. Ничкало, О. Попова, І. Прокопенко, М. Пряжніков, О. Пряжнікова, Л. Пуховська, О. Савченко, В. Сластьонін, О. Сухомлинська, Т. Сущенко, А. Ткаченко, Л. Хомич, О. Щербак, В. Ягупов, І. Якиманська та ін.). Сутність і структуру професійної майстерності видатного педагога вивчали М. Библюк, В. Коротов, Л. Крамущенко, Е. Натанзон, Л. Пеха, Н. Саннікова та ін.; роль колективу у розвитку особистості – В. Бучківська, В. Зюнкель, Л. Новикова, С. Сидоров, К. Юдіна, та ін.; роль продуктивної праці у виховній системі – Р. Бескіна, Л. Гордін, В. Коротов, І. Кривонос, Н. Носовець, О. Мельникова, В. Моргун, Ф. Науменко, А. Фролов та ін., особливості професійної підготовки учнівської молоді – Н. Абашкіна, М. Виноградова, М. Ніжинський, М. Окса, В. Струманський, А. Ткаченко та ін.

Глибокий філософсько-освітній, історико-педагогічний і соціально-психологічний контекст творчості А.С. Макаренка, використання його ідей у сучасному освітньому просторі розкривається у працях І. Зязюна, З. Вайтца, Л. Гордіна, Л. Гриценко, Н. Дічек, С. Карпенчук, В. Кумаріна, С. Невської, Т. Сущенко, Н. Тарасевич А. Фролова, М. Ярмаченка та інших науковців.

Водночас аналіз документальних, наукових та інших джерел засвідчив, що дослідженню проблеми професійного розвитку особистості у педагогічній системі А.С. Макаренка не надавалося належної уваги. Не здійснено цілісного історико-педагогічного аналізу багатьох аспектів його педагогічної діяльності, поза увагою залишилися перспективи творчого використання ідей професійного розвитку особистості у освітньо-виховному процесі загальноосвітніх, професійних і в закладах вищої освіти.

Актуальність означеної проблеми в умовах модернізації вітчизняної освіти та необхідність осмислення ідей професійного розвитку особистості А.С. Макаренка, а також доцільність їх творчого використання у сучасній освітній практиці зумовили вибір **теми дослідження** «Професійний розвиток особистості у педагогічній системі А.С. Макаренка».

Об'єкт дослідження: педагогічна система А.С. Макаренка.

Предмет дослідження: професійний розвиток особистості у педагогічній системі А.С. Макаренка.

Мета дослідження: здійснити цілісний аналіз ідей професійного розвитку особистості у педагогічній системі А.С. Макаренка й окреслити можливості їх упровадження в сучасну освітню практику.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми професійного розвитку особистості у сучасній педагогічній теорії.

2. Проаналізувати ідеї професійного розвитку особистості у педагогічній системі А.С. Макаренка.

3. Обґрунтувати перспективи творчого використання прогресивних макаренківських ідей професійного розвитку особистості у сучасних педагогічних системах.

4. Проаналізувати методичні рекомендації для педагогічних працівників професійних навчальних закладів щодо реалізації ідей А.С. Макаренка в сучасній освітній практиці.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання визначених завдань застосовувався комплекс взаємопов'язаних та взаємодоповнюваних методів дослідження: загальнонаукові – аналіз, синтез – з метою характеристики базових понять «педагогічна система», «розвиток особистості», «професійний розвиток особистості»; узагальнення – для визначення ключових ідей професійного розвитку особистості в педагогічній системі А.С. Макаренка; історико-хронологічний аналіз – для дослідження досвіду становлення педагогічної системи А.С. Макаренка у різні періоди педагогічної діяльності; пошуково-біографічний – для виявлення еволюції ідей професійного розвитку особистості у педагогічній системі А.С. Макаренка; порівняльний аналіз – з метою наукового дослідження ідей сучасних макаренкознавців для виявлення теоретичних і практичних досягнень у професійному розвитку особистості в умовах ринкової економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці методичних рекомендацій для педагогічних працівників навчальних закладів «Використання

педагогічної системи А.С. Макаренка в процесі професійного розвитку особистості майбутніх фахівців».

Основні положення і отримані результати можуть бути використані у процесі оновлення змісту професійної освіти, укладанні авторських програм, підручників і навчальних посібників з психологічних, педагогічних дисциплін, методичних рекомендацій щодо самоосвіти, самонавчання, розвитку педагогічної майстерності.

Таким чином, вибір теми нашого дипломного дослідження обумовлений **актуальністю** «Професійний розвиток особистості у педагогічній системі А.С. Макаренка».

Матеріали дипломної роботи обговорювалися: на науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2018-2019 навчальному році (квітень 2019 року, м. Кам'янець-Подільський, тема доповіді («Педагогічні ідеї А.С. Макаренка в освіті сучасних підходів до підготовки педагогів професійної освіти»), на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (м. Кам'янець-Подільський, 21-22 березня 2019 року), тема доповіді «Аксіологічні засади професійного розвитку особистості у педагогічній системі А. С. Макаренка», а також у спеціалізованій школі №1 з поглибленим вивченням англійської мови (м. Івано-Франківськ).

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз проблеми професійного розвитку особистості уможливив узагальнення провідних теорій, концепцій, положень, сформованих в сучасній українській та зарубіжній педагогічній думці. Виявлено, що сутність і зміст поняття «професійний розвиток особистості» формують ідеї психологів і педагогів з погляду теорії комунікативної психології, психопедагогічних концепцій, психології особистості, психології діяльності тощо. На основі узагальнення сучасних дефініцій уточнено поняття «професійний розвиток» з проекцією на роль особистості наставника, педагога, розглянуто як цілісний поетапний процес професійного зростання, становлення, інтеграції у професії з урахуванням інтелектуального, емоційного, естетичного потенціалу особистості під впливом індивідуальних і соціальних чинників, що сприяє активному якісному перетворенню особистістю свого внутрішнього світу з метою творчої самореалізації у професії, професійної соціалізації, формування здатності до самоосвіти, самонавчання упродовж життя. Акцентовано увагу на пріоритетності суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога-наставника, педагога-майстра у процесі професійного розвитку особистості, що становить основу педагогічної системи А.С. Макаренка, його теорії виховного колективу.

2. Сутність педагогічної системи А.С. Макаренка, полягає в тому що вона становить концептуальну основу професійного розвитку особистості, що підтверджено теоретичними напрацюваннями і практичним досвідом функціонування колонії ім. М. Горького, комуни ім. Ф.Е. Дзержинського, Київської трудової колонії № 5 поблизу Броварів. Визначено, що педагогічна система А.С. Макаренка в аспекті реалізації ідей професійного розвитку особистості ґрунтується на таких засадах:

– аксіологічних (формування цінностей вихованців через колектив, який є «живим організмом», що забезпечує життєдіяльність особистостей; формування відповідальності, свободи, оптимізму, порядності, працьовитості; творчий підхід до справи; почуття обов'язку тощо);

– праксеологічних (створення педагогом умов, у яких вихованець стає суб'єктом діяльності; праця розглядається як основний засіб педагогічної дії; поєднання розумової і ручної праці; результат праці – мотивація на самовдосконалення; розвиток фахових умінь, майстерності, професіоналізму тощо);

– психопедагогічних (реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії крізь призму ціннісного ставлення, емпатії, співтворчості; саморозвиток у напрямі формування педагогічної інтуїції, педагогічного такту, удосконалення професійних компетентностей через розумову і фізичну працю та ін.).

Педагогічна система А.С. Макаренка – це система соціального та індивідуального виховання особистості, яка ґрунтується на випереджальній теорії педагогічного гуманізму, педагогічного оптимізму, праці-турботі, розумної вимогливості, колективної творчості та колективного виробництва, спрямованості на особистісний і професійний розвиток упродовж життя на основі ціннісного ставлення до інших, до праці, до професії. Структуру педагогічної системи А.С. Макаренка визначають її компоненти: гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний, організаційний.

Сутність педагогічної системи А.С. Макаренка полягає у спрямованості на гармонійний розвиток особистості, формування професійних якостей, емоційної та естетичної культури, творчого потенціалу вихованців, здатності до самонавчання, самовиховання, самореалізації засобами колективної педагогіки та праці з метою «виховання людини, яка зобов'язана бути щасливою» (А.С. Макаренко).

3. До основних ідей професійного розвитку особистості віднесено: виховання через колектив у колективі; радість, оптимізм, гуманізм змісту, методів, форм виховання та навчання; поєднання розумної вимогливості і поваги до людини; створення професійного середовища; використання педагогічної техніки як провідного засобу педагогічної дії; співуправління педагогів і вихованців; дитяче та молодіжне самоврядування, яке сприяє гармонійним відносинам у колективі; наставницька позиція педагога, спрямована на допомогу особистості у самореалізації, розкритті особистісного потенціалу; пріоритет виховання і навчання – навчити особистість бути щасливою у мріях, житті, професії; гармонійне

поєднання особистого і колективного; формування орієнтованого середовища на основі трудової турботи в колективі; педагогізація організації праці; суб'єкт-суб'єктна взаємодія на основі поваги, ціннісного, гуманістичного і вимогливого ставлення; реалізація педагогічної майстерності наставника через повагу і любов («Не може бути професії без любові» (А.С. Макаренко)); справжній педагог має творчо реалізовуватися у професії, виявляти вимогливість як до себе, так і до вихованців; позитивні якості педагога важливіші «за нові методики»; саморозвиток педагога розглядається як психологічний фон організації характеру, поведінки, почуттів, досвіду, спеціальних знань, умінь тощо; ключовим засобом педагогічного впливу є живе слово педагога; організація позанавчального творчого середовища; когнітивний, психологічний, емоційний досвід педагога має реалізовуватися у педагогічній діяльності, у розвитку педагогічної інтуїції, у чутливості до емоційного світу вихованців.

4. Перспективи впровадження прогресивних ідей професійного розвитку особистості відповідно до педагогічної системи А.С. Макаренка визначено за такими напрямками: управлінському (розробка юридичного забезпечення розвитку макаренкознавства сприятиме забезпеченню державної підтримки збереження педагогічної спадщини А.С. Макаренка, законодавчому та нормативно-правовому врегулюванню її популяризації у науково-педагогічному середовищі, ефективній співпраці з міжнародними науковими інституціями, з університетами зарубіжжя, діяльності педагогічних товариств дослідження спадщини А.С. Макаренка); професійно-педагогічному (оновлення змісту базових дисциплін з педагогіки і психології, акцентування уваги на текстологічному аналізі наукових праць і художніх творів А.С. Макаренка; застосування інноваційних методів і форм вивчення педагогічної спадщини А.С. Макаренка, створення і використання віртуальних бібліотек, електронних баз даних, електронних періодичних видань тощо; науково-дослідницькому (створення науково-дослідницьких центрів історико-педагогічної проблематики, активізація осередків макаренкознавства; персональних сайтів українських і зарубіжних макаренкознавців); особистісному (ціннісне ставлення до власного професійного розвитку, розвиток комунікативних умінь з

метою ефективної взаємодії у певній професійній групі, розвиток усіх складових педагогічної техніки, залучення до органів молодіжного і дитячого самоврядування) тощо.

5. З урахуванням результатів проведеного дослідження проаналізовано різні рекомендації щодо творчого впровадження ідей професійного розвитку особистості відповідно до педагогічної системи А.С. Макаренка у професійній освіті, що дає змогу зберігати фундаментальні здобутки макаренкознавства та використовувати їх у процесі модернізації сучасної освіти (оновлення змісту загально-гуманітарних, фахових, психолого-педагогічних дисциплін, активізація науково-дослідницької роботи з педагогічної персонології, створення інформаційних електронних баз даних, персональних сайтів українських і зарубіжних макаренкознавців тощо).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї надзвичайно важливої проблеми. Подальшого вивчення потребує питання порівняльних досліджень макаренкознавців різних країн щодо професійного саморозвитку особистості, психопедагогічних засад педагогічного досвіду, педагогічної, професійної та особистісної культури учителя, викладача закладу вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О.Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: [монографія:]. вид. 2-ге, допов. Житомир : Житомир. держ. ун-т, 2004. 276 с.
2. Бабич И. А.С. Макаренко в Броварах // Народное образование. 1964. №3. С. 94-95.
3. Бандура А. Теория социального научения; пер.с англ. СПб. Евразия, 2000. 320 с.
4. Безкоровайна О.В. Творча самореалізація як важливий фактор формування особистісного самоствердження педагога // Науковий часоп. Національного пед. ун. імені М.П. Драгоманова. Серія 16, Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. / [Ред. кол. : О.Г. Мороз, Н.В. Гузій та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. Вип. 7 (17). С. 5-9.
5. Березівська Л.Д. Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : документи, матеріали, коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. : хрестоматія; Ін-т педагогіки НАПН України. Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2011. 384 с.
6. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
7. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 248 с.
8. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. Київ : К.І.С., 2004. С. 47-52.
9. Блонський П.П. Трудовая школа // Избранные педагогические и психологические сочинения : в 2 т. М. : Педагогика, 1979, Т. 1. С. 86-165.
10. Богданович В.И., Сумарокова Л.Н., Уемов А.И. Системный метод и диалектика // Системный метод и современная наука : сб. науч. трудов. Новосибирск, 1971. Вып. 1. С. 5-17.
11. Бойко О.Д. Історія України : навч. посібник. Київ : Академвидав, 2008. 688 с.
12. Васильков В.М. Інноваційна концептуальна модель професійної підготовки інженерно-педагогічного працівника // Стратегія інноваційного розвитку економіки і соціальної сфери України: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. вчених,

студентів і практиків, (08 квіт. 2010 р.) м. Донецьк / голов. ред. В.В. Шконда. Донецьк, 2010. С. 462-473.

13. Васильков В.М. Психолого-педагогічні особливості професійної підготовки інженерно-педагогічних кадрів в умовах сучасного освітянського простору // Науковий часоп. НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12, Психологічні науки : зб. наук. пр. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. Вип. 28 (52). С. 186-195.

14. Глуханюк Н.С. Психология профессионализации педагога. Урал. гос. проф.-пед. ун-т. Екатеринбург : УГППУ, 2000. 219 с.

15. Гончаренко С. Гуманізація і гуманітаризація освіти // Шлях освіти. 2001. № 3. С. 2-8.

16. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.

17. Гриценко Л.І. Цінності педагогічної спадщини А.С. Макаренка в контексті зарубіжних концепцій виховання // Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / за заг. ред. О.В. Сухомлинської; редкол.: П.Р. Ігнатенка, Р.П. Скульського; упоряд. О.М. Павліченка. Київ, 1997. С. 97-100.

18. Дічек Н.П. Спадщина А.С. Макаренка у контексті світового історико-педагогічного процесу ХХ ст. (на матеріалах англомовних джерел) : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01 загальна педагогіка та історія педагогіки; Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2005. 440 с.

19. Дуднік Л.М. Педологічна служба в школах України (20-ті – перша половина 30-х рр. ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. Наук : 13.00.01 загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ, 2009. 21 с.

20. Зеер Э.Ф. Профессиональное становление личности инженера-педагога. Свердловск : Урал. ун-т, 1988. 120 с.

21. Зеер Э.Ф. Психология профессий : учебн. пособие для студ. вузов. 2-е изд., перераб. доп. М. : Академический проект, 2003. 336 с.

22. Зязюн І. Гуманістична спрямованість – найголовніша характеристика майстерності А.С. Макаренка // Імідж сучас. педагога. 2008. № 1/2. С. 5-7.

23. Зязюн І.А. Психологічна педагогіка в царині педагогічної дії // Інноватика в сучасній освіті : виставка-презентація, 22-24 жовтня 2013 р. : офіційний каталог

- виставки. МОН України, НАПН України, Компанія “Виставковий світ. Київ, 2013. С.20-21.
24. Зязюн І.А. Світоглядна парадигма освіти // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. Українська інж.-пед. академія. Харків, 2003. Вип. 5. С. 24-31.
25. Климов Е.А. Профессиональное самоопределение. Москва : Академия, 2004. 120с.
26. Колесніченко Л.А. Проблема особистісного і професійного розвитку в сучасній психології // Актуальні проблеми психології : [зб. наук. пр.]. Київ : Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, 2006. Т. 8, вип. 2 : Психологічна теорія і технологія навчання. С.146-157.
27. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. Школа, 1989. 460с.
28. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти : Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 447 с.
29. Крупская Н.К. О коммунистическом воспитании : избранные статьи и речи. Москва : Мол. гвардия, 1956. 424 с.
30. Кудрявцев Т.В. Психолого-педагогические проблемы высшей школы // Вопросы психологии. 1981. №2. С. 8-13.
31. Лазарев М.О. Особистість і педагогічні технології : уроки А.С. Макаренка // Педагогічні науки. 2008. С. 88-99.
32. Лазурский; Рос. АН, Ин-т психологи. Москва : Просвещение, 1995. 271 с.
33. Левыкин И.Т. Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. Москва : Мысль, 1975. 256 с.
34. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологи. Москва : Наука, 1984. 445 с.
35. Лузан П.Г. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. [2-ге вид., доп. і перероб.]. Київ. : ДАКККіМ, 2010. 296 с.
36. Луначарский А.В. Воспитание нового. Ленинград : Прибой, 1928. 48 с.
37. Макаренко А.С. Избранные педагогические сочинения : в 4 кн. Кн. 4 / под ред. И.А. Капрора, Г.С. Макаренко. Москва : АПН РСФСР, 1949. 592 с.

38. Макаренко А.С. Коллектив и воспитание личности : [сборник]. Москва : Педагогика, 1972. 334 с.
39. Макаренко А.С. Педагогические сочинения : в 8 т. Т. 1. Москва : Педагогика, 1983. 368 с.
40. Макаренко А.С. Педагогические сочинения : в 8 т. Т. 4; сост. : М.Д. Виноградова, А.А. Фролов. Москва : Педагогика, 1984. 400 с.
41. Макаренко А.С. Педагогические сочинения : в 8 т. Т. 5. Москва : Педагогика, 1985. 336 с.
42. Макаренко А.С. Педагогические сочинения : в 8 т. Т. 7. Москва : Педагогика, 1986. 319 с.
43. Макаренко А.С. Педагогические сочинения : в 8 т. Т. 8. : Москва : Педагогика, 1986. 336 с.
44. Макаренко А.С. Публичные выступления (1936–1939 гг.) : аутентичное издание / сост., автор комментариев Гётц Хиллиг. Елец : ЕГУ им. И.А. Бунина, 2012. 502 с. (Серия : Научные публикации в Елецком и Марбургском университетах).
45. Макаренко А.С. Сочинения : в 7 т. Т. 1; Ин-т теории и истории педагогики АПН РСФСР; [редкол.: И.А. Каиров (гл. ред.), Г.С. Макаренко, Е.Н. Медынский. Москва : АПН РСФСР, 1957. 527 с.
46. Макаренко А.С. Твори : В 7 т. Т. 5 : Загальні питання теорії педагогіки. Виховання в радянській школі. Київ : Рад. школа, 1954. 484 с.
47. Макаренко В. Мой брат Антон Семенович: воспоминания, письма. Марбург, 1985. XVIII, 202 с.
48. Максимюк С.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 667 с.
49. Маленко А.Т. Организационно-педагогические проблемы отбора кандидатов на профессию мастера производственного обучения : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.01 Теория и история педагогики; НИИ общей педагогики АПН СССР. Москва, 1973. 22 с.
50. Маркова А.К. Мотивация специалиста к совершенствованию профессиональной деятельности. Москва : Просвещение, 1996. 152 с.
51. Маркова А.К. Психология профессионализма. Москва : МНСПВ, 1996. 308 с.

52. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики. СПб. : Евразия, 1997. 430 с.
53. Маслоу А. Психология бытия; пер. с англ. Москва : Прогресс, 1997. 368 с.
54. Міхно О.П. Використання досвіду А. Макаренка зі створення психолого-педагогічної характеристики особистості у практиці сучасного вчителя // Науково-педагогічна спадщина Антона Макаренка у практиці сучасних освітніх закладів: Всеукр. наук.-практ. конф., присвячена 125 -й річниці від дня народження Антона Семеновича Макаренка / [упоряд.: Л. Б. Лук'янова, О. І. Щербак]. Херсон : Олді-плюс, 2013. С. 174-175.
55. Митина Л.М. Коррекционно-обучающие программы повышения уровня профессионального развития учителя: учебное пособие. Москва : Московский психолого-социальный институт; Воронеж : НПО "МОДЭК", 2001. 304 с.
56. Нариси історії українського шкільництва (1905-1933) : навч. посіб. / за ред. О.В. Сухомлинської. Київ : Заповіт, 1996. 302 с.
57. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа : сборник документов 1917-1973 гг. Москва : Педагогика, 1974. 559 с.
58. Нестерова О.В. Педагогическая психология в схемах, таблицах и опорных конспектах. Москва : Айрис – пресс, 2006. 114 с.
59. Осипчук Н. Високий лет душі і праця, що у творчість перейшла // Освіта. 2013. 20-27 лют. (№9). С. 3.
60. Парсонс Т.О структуре социального действия : [сборник]; [пер. с англ.]. Москва : Академический Проект, 2000. 879 с.
61. Патаки Ф. Об образе социализма в трудах А.С. Макаренка // Самоутверждение или конформизм? К вопросу идейнополитического становления А.С. Макаренка. Марбург, 1987. №6. С. 7-18.
62. Педагогика профессионального образования : учеб. пособие [для студентов высших учеб. заведений] / под. ред. В. А. Сластенина. Москва : Академия, 2004. 398с.
63. Педагогічна майстерність : хрестоматія : навч. посіб. / [упоряд. : І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич, Т.Г. Дмитренко та ін.]; за ред. І.А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А.М., 2008. 462 с.

64. Педагогическая деятельность и теоретическое наследие А.С. Макаренко [Электронный ресурс].
65. Пов'якель Н.І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога : [монографія]. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003. 295 с.
66. Поліщук Г.П. Методи навчання в українській школі (20-30 ті роки) автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 загальна педагогіка та історія педагогіки. Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2010. 20 с.
67. Полтавська трудова колонія ім. М. Горького в документах і матеріалах (1920 – 1926 рр.). Ч. 1 / [авт.-укл.: О.П. Єрмак, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос, Н.М. Тарасевич; за ред. І.А. Зязюна]. Полтава : ПДПУ ім. В.Г. Короленко, 2002. 269с.
68. Проценко В. Крюковские встречи // Народное образование. 1963. № 3 (март). С. 92-99.
69. Психология и педагогика : учеб. пособие / под ред. А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.А. Сластенина. Москва : Ин-т психотерапии, 2002. 585 с.
70. Психология формирования и развития личности / под. ред. Л.И. Анциферовой. Москва : Ин-т практической психологии, 1981. 239 с.
71. Рибалка В.В. Професійний розвиток // Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 733.
72. Рибалка В.В. Психологія і педагогіка праці особистості : посібник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 136 с.
73. Сватко А. Слово о моем воспитателе // А.С. Макаренко : сб. статей. Львовский гос. ун-т им. Ив. Франко. Львов : Львовский ун-т, 1959. Кн. 4. С. 148-153.
74. Слободчиков В.И. Основы психологической антропологии : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений; под общ. ред П.И. Пидкасистого. Москва : ТЦ Сфера, 2004. 448 с.
75. Струманский В.П. Проблема политехнизма в педагогической системе А.С. Макаренка // Советская педагогика. 1988. №3. С. 35-37.
76. Струманський В.П. Антон Макаренко і сучасна українська дійсність // Початкова школа. 1999. №7. С. 58-60.

77. Ткаченко А.В. Професійний розвиток особистості в практиці А.С. Макаренка : історико-педагогічний аспект (1920-1935 рр.) : монографія. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2013. 341 с.
78. Фролова Н. Дослідження психологічного механізму трансформації в системі ціннісних орієнтацій молоді // Молода нація : альманах. Київ, 1997. №7. С. 3-18.
79. Хоржевська І.М. Характеристика професійного становлення особистості // Науковий вісн. Миколаїв. держ. ун-ту імені В.О. Сухомлинського : Серія : “Психологічні науки”: зб. наук. пр. / за ред. С. Д. Максименко, Н. О. Євдокимової. Миколаїв МНУ : імені В.О. Сухомлинського, 2013. Т.2, вип. 10 (91). С. 304-307.
80. Хоржевська І.М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості // Наукові праці [Чорномор. держ. ун-ту ім. Петра Могили Комплексу “Києво-Могилянська академія”]. Серія : Державне управління. Миколаїв, 2013. Т. 214, вип. 202. С. 110-113.
81. Щербак О.І. Використання спадщини А.С. Макаренка у діяльності професійно-педагогічного коледжу // Неперервна професійна освіта : теорія і практика. 2001. Вип.1. С. 203-210.
82. Щербак О.І. Від індустріального технікуму – до Київського професійно-педагогічного коледжу імені Антона Макаренка // Проф.-техн. освіта. 2004. № 4. С. 31-34.
83. Щербак О.І. Нові підходи до підготовки педагогічних кадрів для закладів професійної освіти // Педагог професійної школи: зб. наук. пр. [редкол. : Н.Г. Ничкало, І.А. Зязюн, О.І. Щербак та ін.]. Київ : Наук. світ, 2001. Вип. I. С. 31-39.
84. Щербак О.І. Професійно-педагогічна освіта : теорія і практика : монографія : у 2 ч. Ч. I. Київ : Наук. світ, 2010. 279 с.
85. Щербак О.І. Психопедагогіка праці у саморозвитку особистості // Я – концепція академіка Неллі Ничкало у вимірі професійного розвитку особистості : [зб. наук. пр. редкол. : І.А. Зязюн (голова), О.М. Отич та ін.; упоряд. : О.М. Отич, О.М. Боровік] Національна академія педагогічних наук України; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2014. С. 128-135.

86. Явлинский А.Г. Учитель и друг // А.С. Макаренко : сборник статей. Львов : Львовский ун-т, 1954. С. 118-119.
87. Якісна освіта – запорука самореалізації особистості : тези доп. Міністра освіти і науки України С. Ніколаєнка на Підсумковій колегії МОН України 17 серп. 2007 р // Освіта України. 2007. №59. С. 3-4.
88. Holland Y. L. Explorations of a theory of vocational choice // J. Appl. Psychol. 1968. V. 52. N. 1. p. 43-47.
89. Реферат, написаний співробітниками броварської трудової колонії №5. [Фотокопія машинопису].

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРАКСЕОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ А.С. МАКАРЕНКА

А.С. Макаренко постає, перш за все, великим педагогом практиком, який будував свою педагогічну систему, якщо не сказати більше – педагогічну парадигму, базуючись на практиці. Такий рух від практики до теорії зумовлювався тим, що А.С. Макаренко розпочав свою педагогічну діяльність за часів становлення Радянської влади у колонії малолітніх правопорушників, що було для педагога новою сторінкою його педагогічної діяльності. Розглянемо деякі практичні